

Inhoud

Gambia en Senegal

- ▶ Ontspan op prachtige stranden langs de Atlantische kust
- ▶ Ga naar Afrikaans worstelen, de nationale sport van Senegambia
- ▶ Bezoek kleurrijke stammen als de Jola en de Bassari
- ▶ Bewonder de fascinerende wetlands in de Siné-Saloum
- ▶ Ga vogels kijken in Parc National du Djoudj
- ▶ Ervaar het moderne Afrikaanse stadsleven in Dakar

- 7 Kaarten en plattegronden
- 11 Woord vooraf

1 13 Senegambia: een kennismaking

- 14 Ligging
- 14 Landschap
- 16 Klimaat
- 18 Flora en fauna
- 25 Politiek en samenleving
- 30 Economie
- 36 Bevolking
- 40 Religie
- 46 Eten en drinken

2 53 Geschiedenis

- 54 Volksverhuizingen
- 55 Europese overheersing
- 59 Teloorgang van de inheemse staten
- 61 Onafhankelijkheid

3 65 Kunst en cultuur

- 66 Muziek
- 68 Dans
- 70 Literatuur
- 71 Beeldende kunst
- 73 Bouwkunst

4 75 Banjul: hoofdstad van Gambia

- 78 Westkant
- 85 Centrum
- 86 Oostkant
- 88 Zuidkant
- 89 Tips en adressen

5 91 De toeristenkust van Gambia

- 95 Bakau
- 98 Fajara
- 99 Kotu
- 101 Kololi
- 103 Tips en adressen

6 107 Serekunda: de grootste stad van Gambia

- 108 De stad Serekunda
- 110 Ten zuiden van Serekunda
- 114 Ten zuidwesten van Serekunda
- 121 Tips en adressen

7 123 De zuidoever van de Gambiarivier

- 125 Brikama
- 127 Van Brikama naar Soma
- 131 Van Soma naar Janjanbureh
- 133 Janjanbureh (vroeger Georgetown)
- 136 van Janjanbureh naar Basse Santa Su
- 139 Tips en adressen

8 141 De noordoever van de Gambiarivier

- 142 Barra en omgeving
- 144 Van Barra naar Farafenni
- 151 Van Farafenni naar Janjanbureh
- 155 Tips en adressen

Kaarten en plattegronden

9 157 Dakar: hoofdstad van Senegal

161 Dakar-Centrum
170 Cap Vert
174 Île de Gorée
178 Tips en adressen

10 181 De Casamance en het zuidoosten van Senegal

184 De noordelijke Basse Casamance
187 De zuidelijke Basse Casamance
191 De Moyenne en Haute
Casamance
192 Het zuidoosten van Senegal
195 Tips en adressen

11 197 Siné-Saloum: het deltagebied van Senegal

199 De zuidoostelijke Siné-Saloum
204 De noordwestelijke Siné-Saloum
207 Tips en adressen

12 209 Petite Côte, het binnenland en het noorden van Senegal

210 Petite Côte
217 Het binnenland
220 Langs de kust
222 Het noorden
228 Het verre noorden
231 Tips en adressen

i 232 Praktische reisinformatie

r 250 Register

8 Gambia en Senegal

76 Gambia

80 Banjul

92 Greater Banjul (Kombo-St-Mary)

124 West-Gambia

130 Oost-Gambia

158 Senegal

162 Dakar

169 Cap Vert

182 Casamance

198 Siné-Saloum

Woord vooraf

Bij de uiterste westpunt van Afrika ligt een merkwaardig staatkundig bedenksel: *The Gambia*. Gambia dankt zijn bestaan aan het kolonialisme van de vorige eeuwen. De Britten wilden controle hebben over de Gambiarivier en het land aan weerszijden ervan, terwijl de Fransen het veel grotere Senegal, dat geheel om Gambia heen ligt, aan hun bezit toevoegden. Toen Winston Churchill in de Tweede Wereldoorlog over de twee landen vloog en de kaart bestudeerde, verzuchtte hij: 'Als dit kolonialisme is, ben ik ertegen.'

Gambia mag zich in een warme belangstelling van toeristen uit Nederland en België verheugen. Het land heeft geen monumentale bouwwerken of een gevarieerd landschap, maar biedt wel mooie stranden en een vriendelijke bevolking. Dit toeristische kapitaal heeft men ondergebracht in één samenvattende slogan: *'The Smiling Coast'*. De Gambianen heten westerlingen over het algemeen van harte welkom, want ze weten dat hun land sterk van het toerisme profiteert.

Senegal is wellicht nog interessanter dan Gambia. Er liggen uitgestrekte zandstranden langs de oceaan, de stad St-Louis en Île de Gorée staan op de monumentenlijst van de UNESCO, en in het zuidoosten ligt het interessantste wildpark van West-Afrika. En dan is er ook nog de miljoenenstad Dakar, voor wie geïnteresseerd is in het moderne grotestadsleven van Afrika. De Senegalezen hechten veel belang aan *teranga* – een typisch Senegalese term, oorspronkelijk uit het Wollof, die staat voor gastvrijheid, kameraadschap, vriendelijkheid en tolerantie.

Guido Derksen

Senegambia: een kennismaking

Gambia (officiële naam: Republic of The Gambia) en Senegal (officiële naam: République du Sénégal of, in het Wollof, Sounougal) liggen op de uiterste westpunt van het Afrikaanse continent, vrijwel precies tussen de kreeftskeerkring en de evenaar. Gambia bevindt zich tussen 13° en 13°45' noorderbreedte en tussen 13°50' en 16°50' westerlengte. Senegal is tussen 12°30' en 16°30' noorderbreedte en tussen 11°20' en 17°30' westerlengte te vinden.

De twee landen – tezamen Senegambia genoemd – zijn grotendeels plat. Veel natuur vind je bij de mondingen van de grote rivieren, eromheen wonen bijna 19 miljoen mensen met uiteenlopende etnische achtergronden. De grootste stammen in het gebied zijn de Wollof, Serer, Fula en Mandinka.

Langs de oceaan liggen prachtige zandstranden die een groot deel van het toeristische kapitaal van de twee landen vormen. Economisch gezien is verder vooral de pindateelt van belang voor zowel Gambia als Senegal.

Pinda's worden ook veel gebruikt in de keuken van Senegambia, bijvoorbeeld in de runderstoofschotel mafé. Andere traditionele gerechten zijn onder meer benachin (Gambia) en tiéboudienne (Senegal).

< Gambia en Senegal zijn echte etnische lappendekens. In beide landen wonen twintig verschillende etnische groepen, waarbij er zes hoofdstammen zijn.

LIGGING

Gambia is met een oppervlakte van 11.295 km² het kleinste land op het Afrikaanse vasteland. Alleen de eilandstaatjes Kaapverdië, São Tomé en Príncipe, Mauritius, de Seychellen en de Comoren hebben minder grondgebied. Gambia heeft met zijn oppervlakte een grootte van ongeveer een derde van Nederland en bijna 40% van België. Van oost naar west meet het land ca. 320 km; van noord naar zuid varieert de breedte van 20 tot 50 km. Aan de kust bevindt zich het breedste deel, landinwaarts wordt Gambia smaller.

Gambia ligt vrijwel geheel ingesloten door Senegal. In het noorden, oosten en westen is de totale lengte van de grens 740 km. Alleen aan zee grenst Gambia niet aan Senegal. De kustlijn is in totaal ongeveer 80 km lang.

Senegal is ruim zeventienmaal zo groot als Gambia. Het landoppervlak van de voormalige Franse kolonie is 196.722 km², wat neerkomt op een grootte van 5,3 maal Nederland of 6,6 maal België. Senegal heeft als buurlanden behalve Gambia ook Mauritanië, Mali, Guinee-Conakry (meestal kortweg Guinee genoemd) en Guinee-Bissau.

Infrastructuur

Het grondgebied van Gambia ligt aan weerszijden van de Gambiarivier, een van de best bevaarbare rivieren van West-Afrika. De rivier ontspringt in het massief van de Fouta Djallon in Guinee-Conakry. Wat de Nijl is voor Egypte, is de Gambiarivier voor The Gambia. Door de eeuwen heen is ze de levensader van het land geweest. Doordat de rivier de gronden aan weerszijden – de *bantoforo* – heeft bevoloed en er sedimenten heeft achtergelaten, zijn deze redelijk vruchtbare landbouwgebieden geworden. Bovendien vonden in vroeger tijden vrijwel al het transport en de handel over de rivier plaats. Ook nu nog is de waterweg niet zonder belang. Kleine zeeschepen kunnen het pindacentrum Kaur bereiken, 190 km het binnenland in. Aan infrastructuur heeft Gambia verder bijna 2500 km wegen, waarvan minder dan 750 km is geasfalteerd.

De grote rivieren van Senegal zijn de 1750 km lange Senegalrivier (ontspringend in de Fouta Djallon en tevens de grensrivier met Mauritanië), de Saloum en de Casamance. Het land heeft daarnaast een wegnnet van bijna 14.000 km (ongeveer 4000 km heeft asfalt) en een spoorwegnet van iets meer dan 1200 km.

LANDSCHAP

Het landschap van Senegal en Gambia is vrij saai. Beide landen worden tot de tropen gerekend, maar hebben door hun ligging net onder de Sahelgordel geen weelderig groen tropisch landschap. Integendeel, er is vooral sprake van een semi-aride tot aride (droog) landschap. Gambia en Senegal zijn bovendien erg vlakke, laaggelegen landen. Gambia is nog platter dan

Het landschap van Senegambia kent weinig hoogteverschillen.

Nederland: het hoogste punt bevindt zich 39 m boven de zeespiegel en ligt in het oosten, op de grens met Senegal. Senegal heeft in het zuidoosten de uitlopers van de Fouta Djallon. Hier bevindt zich het hoogste punt van het land: 581 m. Hoogtes van boven de 100 m zijn in de rest van Senegal alleen op het schiereiland van Dakar (Cap Vert) en in de buurt van Thiès te vinden. Ten oosten van de laatste stad ligt een uitgestrekte, monotone vlakte met een ondergrond van harde kalksteen. Het westelijk deel van deze vlakte staat bekend als het aardnotenbekken. Het zeer droge oostelijke deel is de Ferlo-steppe. De grond bevat zand met ijzeroxide, dat er de kenmerkende oranje-rode kleur aan geeft. Deze bodemsoort is buitengewoon geschikt voor de verbouw van pinda's. In Gambia en de delen van Senegal aan weerszijden ervan is het ijzeroxide door de hogere regenval op verschillende plaatsen opgehoopt en zijn harde laterietbodems ontstaan.

Langs de kusten van de twee landen bevinden zich tal van zandstranden. Ten noorden van Dakar liggen achter de stranden uitgebreide zandduingebieden. De delta's van de Siné- en Saloumrivier, de Gambiarivier en de Casamancerivier zijn voor een groot deel moerassig en kennen een mangrovevegetatie.

Naast de mangrovegebieden zijn er in de Senegambia-regio van noord naar zuid ruwweg vijf andere landschapstypen te onderscheiden, die samenhangen met de toenemende jaarlijkse hoeveelheden regenval. In het noorden, tegen de Mauritaanse grens, ligt de Sahel-steppe. Dit landschapstype ken-

Zonsondergang bij Mbour.

merkt zich door kale stukken land met ertussen een vegetatie met lage kruiden, korte grassen en hier en daar een boom. Na de Sahel-steppe komt een brede band met een doornstruiksavanne. De vegetatie bestaat uit doornstruiken, grassen en wat meer bomen, vooral acacia's en baobabs. Onder Diourbel begint een zone met zogeheten parklandsavanne. De zone loopt door tot in Gambia. Kenmerkend zijn de lange grassen, de aanwezigheid van talrijke grote struiken en het toenemende aantal bomen.

Vanaf de zuidoever van de Gambiarivier begint de bossavanne. Typerend zijn de boomgroepen, afgewisseld met grasland met lange grassoorten. Er komen in deze zone ook vaak palmen voor. Het laatste landschapstype, het aaneengesloten tropische bos, is vooral in het zuidwesten van de Casamance-regio (het zuidelijk deel van Senegal onder Gambia) te vinden.

KLIMAAT

Gambia en Senegal liggen in de zogenoemde intertropische convergentiezone. Het jaar kent daardoor een droog en een nat seizoen. Het droge seizoen duurt van de tweede helft van oktober tot de tweede helft van juni. De rest van het jaar is de natte tijd. Van jaar tot jaar kan de precieze indeling verschillen, terwijl bovendien het droge Sahel-klimaat langzaam naar het zuiden opschuift, door wereldwijde klimaatveranderingen, maar ook door ontbossing in de streken ten zuiden van de Sahel. Vergeleken met een halve eeuw geleden valt er in de Senegambia-regio tegenwoordig gemiddeld 200 à 250 mm minder regen per jaar.

De droge tijd is echt droog. Het is heel gebruikelijk dat er in grote delen van Senegal en Gambia maanden achtereen geen spatje regen valt. Maart, april en mei zijn de zonnigste maanden, met gemiddeld tien zonne-uren per dag. De andere maanden van het droge seizoen hebben gemiddeld acht tot negen zonne-uren per dag. In deze droge periode waaien vanuit de Sahara noordoostenwinden. Tegen het einde van de droge tijd is de woestijnwind, de *harmattan*, steviger en wordt er vaak zand meegevoerd.

In april bereiken de eerste regenbuien vanuit het zuidwesten Zuid-Senegal en Gambia, in juni vallen de eerste druppels in het noorden van Senegal. Juli, augustus en september zijn de natste maanden in het hele gebied. Dit betekent niet dat het dan hele dagen regent. De buien vallen voornamelijk 's nachts en 's ochtends, en bovendien valt er 10 à 12 dagen per maand geen regen. Wel kan het dan bewolkt zijn.

De hoeveelheid neerslag verschilt van zuid naar noord. In de zuidwesthoek van de Casamance kan het natte seizoen wel zeven maanden duren en valt er jaarlijks meer dan 1800 mm regen (Nederland: gemiddeld 800 mm per jaar). In het noorden duurt het regenseizoen soms maar twee of drie maanden, waarbij er minder dan 300 mm hemelwater naar beneden komt. In St-Louis in het noorden valt jaarlijks gemiddeld 350 mm neerslag, in Dakar wordt 540 mm gemeten en in Ziguinchor 1550 mm. In Gambia valt bij Banjul jaarlijks gemiddeld 1400 mm uit de lucht en in Janjanbureh (Georgetown), in het binnenland, 1060 mm. In het natte seizoen is de luchtvochtigheid een stuk hoger dan in het droge seizoen. Heeft Banjul in februari een gemiddelde luchtvochtigheid van 26%, in augustus is deze waarde opgelopen tot 78.

Temperatuur in Gambia

De kuststreek van Gambia heeft doorgaans een aangenaam klimaat. Als de wind van zee komt, is het er overdag met een gemiddelde temperatuur van ongeveer 28 à 30 °C goed toeven. Komt de wind uit het binnenland of is het windstil, dan kan het een graad of 5 heter zijn. Vooral aan het einde van het droge seizoen (februari–juni) is de windrichting overwegend noordoostelijk en is het dus wat heter. Hoe verder je het binnenland in komt, hoe hoger de gemiddelde temperatuur is. Het kan er aan het einde van de droge tijd gemakkelijk tot tegen de 40 °C oplopen.

De gemiddelde laagste dagtemperatuur is in de kuststreek van december tot maart 17 °C, in de regentijd (juni–september) 23 °C. In het binnenland is de gemiddelde laagste dagtemperatuur enkele graden lager.

In de regentijd, zo tussen eind juni en begin oktober, is het warm en drukkend in Gambia. Banjul heeft dan een gemiddelde maximumdagtemperatuur van 32 °C, maar door de hoge luchtvochtigheid voelt het veel warmer aan dan in de droge tijd. De watertemperaturen van de Atlantische Oceaan variëren door het jaar heen van 20 tot 27 °C.

Geschiedenis

Ooit was het westen van Afrika veel groener dan het nu is. Er waren uitgestrekte bosgebieden en groene graslanden, waar het wild in grote aantallen voorkwam. Neolithische jagers leefden er van de jacht op groot wild, zoals antilopen, gazellen en buffels. Rotstekeningen in woestijngrotten getuigen hier nog van. Die tekeningen geven als enige een klein beetje inzicht in de vroege geschiedenis van het Senegambia-gebied. Voor de rest is de historie van de regio tot ver in het eerste millennium in nevelen gehuld. Pas met het kolonialisme is een deel ervan bekend – opgetekend door de ogen van de witte kolonisatoren.

< Kleurrijke Afrikaanse schilderijen zijn op heel wat plekken te bewonderen, zoals hier in Kachikally.

Over de herkomst van de mysterieuze stenencirkels bij Wassu is nog veel onduidelijk.

VOLKSVERHUIZINGEN

Van de periode tussen de 5de en de 10de eeuw n.Chr. staat in ieder geval vast dat er tal van volksverhuizingen plaatsvonden, net als in Europa destijds het geval was. Er ontstonden verschillende grotere en kleinere staatjes naast elkaar in de Senegambia-regio, en er waren ook gebieden waar de dorpen onder geen enkele grotere staatkundige eenheid vielen.

Ergens rond de 7de à 8ste eeuw moet in een gebied direct ten noorden van de Gambiarivier wel een behoorlijk ontwikkeld rijk hebben gelegen, gezien de megalithische stenenkringen die hier op verschillende locaties zijn gevonden. Vanaf het midden van de 7de eeuw begon de Arabische verovering van Noord-Afrika. Berbers uit het noorden werden naar het zuiden gedreven, waar de Wolof op hun beurt gedwongen werden verder naar het zuiden af te zakken. Ook onder de Serer en Mandinka ontstond een vergelijkbare trek naar zuidelijker gebieden.

Aan het einde van het millennium ontstonden aan het einde van de karavaanroutes door de Sahara twee grotere rijken, het Tekroun-rijk in de bocht van de Senegalrivier en het oude Ghana meer naar het oosten, op de grens van het tegenwoordige Mali en Senegal. Stammen als de Fula, Tukulor, Wolof en Serer dreven hier handel met Berbers en Arabieren. Met de karavanen uit het noorden kwam ook de islam mee. Berbervorsten bekeerden in deze tijd vooral de nomadische Fula en Tukulor. Het Tekroun-rijk werd zo het eerste islamitische rijk ten zuiden van de Sahara. Het oude Ghana, voornamelijk bewoond door Serahuli, werd in de 11de eeuw verwoest door Arabieren.

Nieuwe rijken

In de eeuwen erna ontstonden weer nieuwe rijken. Naar het oosten kwam het legendarische Mali-rijk op, welvarend geworden door de trans-Sahara-handel. Vanuit de vazalstaat Kangaba migreerden Mandinka naar het westen, op zoek naar betere landbouwgronden. Ze streken neer in zuidelijk Senegal, delen van het huidige Gambia en Guinee-Bissau. In het midden van de 13de eeuw volgde een nog grotere migratie van Mandinka uit het Mali-rijk. Generaal Tiramang trok als een soort Djengis Khan met zo'n 75.000 volgers naar het westen en veroverde daar grote gebieden. In het zuidoosten van het huidige Senegal en het noorden van Guinee werd het Kaabu-rijk gevestigd (ook wel Gabou genoemd), dat het tot in de 19de eeuw zou volhouden. In het gebied aan weerszijden van de Gambiarivier ontstonden dertien kleine staatjes. Het waren deels door Mandinka beheerste vazalgebieden van Kaabu. De woudengebieden in het zuidwesten van Gambia en het westen van de huidige Casamance bleven Jola-gebied, waar nauwelijks staatsvorming plaatsvond. De Jola hadden een soort basisdemocratie die grotendeels rond extended family's en dorpen was opgebouwd.

Meer naar het noorden ontstond in de 14de eeuw uit westelijke delen van het Mali-imperium en enkele kleinere staatjes het grote Wolof-rijk Diolof. Eerder, in de Siné-Saloum-delta, hadden de Serer de rijkjes Siné en Saloum gevestigd. Gedurende enkele perioden zijn ze geassocieerd geweest met Diolof, maar meestal waren ze onafhankelijk. Helemaal in het noorden veroverden Fula-stammen het Tekroun-rijk en maakten er de streng islamitische staat Futa Toro van. Eromheen werden flinke gebieden veroverd en geïslamiseerd. Na een kleine eeuw viel dit rijk weer uiteen en kregen de Moorse Berbers meer invloed in het stroomgebied van de Senegalrivier. In het midden van de 16de eeuw viel het grote Wolof-rijk uiteen in vijf afzonderlijke Wolof-staten, die een soort confederatie vormden. Het waren de kuststaten Walo, Kayor en Baol, Dimar in het noordelijke binnenland en Jolof, eveneens in het binnenland. De laatste staat was de eigenlijke voortzetting van Diolof en had doorgaans de voortrekkersrol in de confederatie. Tot ver in de 19de eeuw bleven de Wolof-staten bestaan, hoewel hun samenwerkingsverband onder invloed van uiteenlopende belangen vanaf de 17de eeuw verdween en er regelmatig oorlogen uitbraken. In de verschillende staten vormden stammen als de Fula, Mandinka en Serer etnische minderheidsgroepen.

EUROPESE OVERHEERSING

In de 15de eeuw verschenen nieuwe spelers op het West-Afrikaanse toneel. Vanaf het Iberisch schiereiland zeilden de Portugezen naar het zuiden, om aan de westkust van Afrika een levendige handel in goud en Arabische gom te beginnen. In 1445 nam de Portugees Dinis Dias een eiland bij de huidige

Dakar: hoofdstad van Senegal

Het westelijkste puntje van Afrika wordt gevormd door het schiereiland Cap Vert, dat zo'n 15 km de Atlantische Oceaan insteekt. Vanaf dit schiereiland dijt Senegals hoofdstad Dakar gestaag uit. Er wonen naar schatting bijna 3 miljoen mensen in de agglomeratie Dakar, en hun aantal groeit. De dynamische Afrikaanse metropool trekt namelijk uit geheel Senegal en ook uit landen uit de regio en nog verder weg talloze migranten, op zoek naar werk en meer welvaart. Die ligt in West-Afrika echter niet voor het opscheppen, zodat rond het centrale deel van Dakar tal van bidonvilles (sloppenwijken) liggen. In het centrale deel van de stad zelf tref je een bonte mengelmoe van grote gebouwen, chaotische markten, dure villa's, armoedige huisjes, brede boulevards met koloniale grandeur, groezelige achterafsteegjes, et cetera. De straten en pleinen worden bevolkt door kleine handelaars, welvarende politici en ambtenaren, bedelaars, Franse expatriates, prostituees, gauwdieven, opportunisten en andere gelukszoekers. Wil je het Afrikaanse stadsleven leren kennen, dan is een bezoek aan de hoofdstad van Senegal een must.

< Tapijtverkoop voor het hoofdstation van Dakar

Blik op het centrum van Dakar vanaf de Corniche Ouest

Geschiedenis

Dakar is een relatief jonge stad. Île de Gorée, net onder het schiereiland, werd al in de 15de eeuw bezet en tot koloniale post omgevormd. Dakar, op de rotsige kust ertegenover, bleef echter gewoon een klein Wollof-vissersdorp. Pas halverwege de 18de eeuw lieten de Fransen hun oog erop vallen. Missionarissen stichtten een missiepost bij het dorp, waarna er in 1857 een fort bij werd gebouwd. In 1885 kwam de spoorlijn tussen St-Louis en Dakar gereed, wat een impuls gaf aan de ontwikkeling van de stad. Tegen het einde van de eeuw begon Dakar pas echt te groeien, toen de Fransen de haven tot marinesteunpunt uitbreidden. In 1902 werd het bestuur over Frankrijks West-Afrikaanse koloniën van St-Louis naar Dakar verplaatst. Hierna zette de ontwikkeling zich versneld voort, wat uiteindelijk heeft geleid tot het ontstaan van een van West-Afrika's meest verwesterde steden. Ook na de dekolonisatie is Dakar het bestuurs-, politieke, economische en culturele centrum van Senegal gebleven.

Ligging

Dakar is door zijn ligging geen onaantrekkelijke stad. Het leeuwendeel, inclusief het centrum, is op een uitloper van het zuidelijke deel van Cap Vert te vinden. Rond deze uitloper van het glooiende schiereiland spoelt de Atlantische Oceaan op de rotsen en op enkele stranden. Op het noordelijke deel van Cap Vert liggen de voormalige luchthaven Yoff, de plaatsen Yoff en N'gor en de bijbehorende stranden. Ze trekken net als de uiterste westpunt

van Cap Vert, Pointe des Almadies, vooral in het weekend nogal wat dagjesmensen uit de stad.

Net binnen Baie de Hann, aan de oostkant van Dakar, is Île de Gorée of kortweg Gorée tegenwoordig een toeristische trekpleister. Het rustieke eiland was in de koloniale tijd een van de voornaamste Franse steunpunten en tevens de plek waarvandaan een groot deel van de slavenschepen de oversteek naar het Amerikaanse continent maakte. Gorée is hierdoor een van de interessantste historische plekken in West-Afrika, te meer daar veel vroegere bouwwerken bewaard zijn gebleven.

Dakar zelf oefent vooral aantrekkingskracht uit op reizigers en toeristen die het moderne Afrikaanse grottestadsleven willen ervaren. De stad heeft bij ons vooral naam gekregen door de rally Parijs–Dakar (officieel 'Dakar-rally'), die ieder jaar letterlijk en figuurlijk veel stof deed opwaaien tot het evenement in 2009 naar Zuid-Amerika en elders werd verplaatst. Er is echter meer te beleven. In het centrum, uit koloniale en moderne architectuur gekneed, liggen onder meer twee grote markten en het IFAN-museum. Het centrum mondt op de zuidelijke uitloper van het schiereiland uit in Le Plateau, waar alle staatsgebouwen staan. Ten oosten van het centrum loopt de Route de la Corniche Est langs de zee naar Boulevard de la Libération, waarachter de haven en de kades voor de veerboten naar Gorée en Ziguinchor liggen.

Ten westen van het centrum is de Route de la Corniche Ouest de belangrijkste verkeersader, met uitzicht over zee. Meer naar het noorden liggen wijken als Soumbédioune, Fann, Ouakam, La Médina, Bène Tali en Colobane. In het noordoosten kun je baden bij Plage Monaco en Plage Voile d'Or. Vermeldenswaard zijn ook de reeks muziekgelegenheden, waar je af en toe concerten kunt bijwonen van bekende West-Afrikaanse artiesten.

De keerzijde van de medaille bij de groei van Dakar is dat het verkeer steeds hectischer vormen aanneemt en dat delen van de stad een reputatie op het gebied van straatcriminaliteit hebben. Het is daarom van belang zo min mogelijk kostbaarheden bij je te hebben en vooral in het donker ongere straatjes en armere wijken te vermijden.

DAKAR-CENTRUM

Place de l'Indépendance en Avenue Georges Pompidou

Het Europees aandoende hart van het moderne Dakar is **Place de l'Indépendance**. Rond het grote, rechthoekige plein domineren de moderne kantoorkolossen, die laten zien dat West-Afrika niet alleen armoede kent, ook al verkeren sommige gebouwen in deplorabele staat. Behalve lelijke moderne kantoorgebouwen staan rond het stadsplein nog enkele koloniale gebouwen, zoals het Ministère des Affaires Étrangères (Minis-

Petite Côte, het binnenland en het noorden van Senegal

De meer dan 100 km lange kuststrook tussen Dakar en de Siné-Saloum-delta wordt Petite Côte genoemd, ter onderscheid van de kust tussen Dakar en St-Louis – die heet Grande Côte. Langs de lange zandstranden van de Petite Côte ligt een reeks vissersdorpen, waarvan een deel door investeringen is uitgegroeid tot toeristenoord. Het zeewater is hier warm en kalm, want Cap Vert zorgt ervoor dat de Atlantische Oceaan het grootste deel van het jaar geen woeste branding op dit deel van de Senegalese kust kan loslaten.

Meer landinwaarts bevinden zich de grotere plaatsen Thiès en Diourbel. In het noorden ligt een aantal nationale parken waar wildlife gespot kan worden.

< Minaretten van de Grote Moskee van Touba

Langs de kustlijn van de Petite Côte loopt een behoorlijke weg (de N1). De route begint voorbij Rufisque en Bargny. Tot aan de grotere plaats Mbour (of M'Bour) loopt de weg enkele kilometers landinwaarts. Via zijwegen worden de toeristenplaatsen Toubab Dialo, Popenguine, Somone en Saly Portudal ontsloten. De hoteleigenaars hier zijn blij met de nieuwe internationale luchthaven die aan de noordoostzijde van de autoroute is geopend, want daardoor wordt het voor toeristen makkelijker om de Petite Côte te bereiken. Na Mbour loopt de weg dicht langs de kustlijn. Belangrijkste plaatsen hier zijn Nianing en Joal-Fadiout.

De kust ten zuiden van Dakar wordt vooral door rijke Senegalezen en door Franse toeristen bezocht. Saly Portudal, meestal gewoon aangeduid als 'Saly', is daarbij het 'Zandvoort van Senegal'; er staan een tiental grote en een handvol kleinere hotels, die het grotendeels van Franse chartertoeristen moeten hebben. Landschappelijk interessant is het Forêt de Bandia, een gebied tussen Bargny, Mbour en Thiès waar talloze baobabs staan. In de plaatsen langs de kuststrook zijn her en der verder nog wat oude Portugese invloeden te ontdekken, aangezien de Iberiërs dit deel van Afrika in de vroege koloniale periode frequenteerden. Behoorlijk wat Lebou en Serer, de stammen van de Petite Côte, zijn destijds en ook later bekeerd tot het katholicisme.

Rufisque-Mbour

Tegen Dakar aan ligt **Rufisque**, in de 15de eeuw ontstaan als de Portugese handelspost Rio Fresco, nu een grote voorstad van de hoofdstad. Na voorstad Bargny liggen de eerste twee toeristenplaatsen van belang. **Toubab Dialo** heeft mooie stranden aan de voet van een strook rode kliffen. Veel vermogende Dakarois hebben er een buitenhuisje. Een bezoekje waard is het merkwaardige hotel **Sobo-Badé**, opgericht door de Franse kunstenaar Gérard Chenet, dat zich misschien nog het beste laat omschrijven als een 'oriëntaalse Gaudi-hacienda'. De plaats is ook bekend vanwege de dans-, muziek- en andere creatieve workshops die je er kunt volgen.

Het volgende dorp met enkele toeristische voorzieningen is Ndayane. Hierna kom je bij **Popenguine**. De plaats is minder interessant dan Toubab Dialo, maar heeft wel een grot waar een zwarte madonna zou zijn verschenen; een beeld van de maagd bevindt zich in het kerkje van Popenguine. Bij de plaats is ook een klein natuurreservaat, Réserve Naturelle de Popenguine, waar je vooral vogels kunt spotten.

Langs de N1 ter hoogte van Popenguine ligt een deel van het **Fôret de Bandia** direct langs de weg. Dit forêt is een uitgestrekt gebied met duizenden baobabs. Er zijn in het Forêt de Bandia bij de resten van de oude Serer-ne-

Strand van Petite Côte

derzetting Tay verschillende archeologisch interessante grafheuvels te zien. Bij de heuvels vind je ook een holle baobab die in vroeger tijden als graf voor griots gebruikt werd. Griots waren (en zijn) een soort minstrelen die in lange liederen de geschiedenis overdroegen en levend hielden. Ze stonden vroeger buiten de gangbare sociale orde en werden in talloze streken na hun dood in magische holle baobabs bijgezet. Soms liggen er nog wat verspreide schedels en botten bij.

Direct langs de N1 zie je de ingang van het **Réserve de Bandia**; de oude ingang was iets verderop, bij het houten bord met de twee giraffes. In dit kleine natuurpark, onderdeel van het gelijknamige forêt, wordt de oorspronkelijke vegetatie beschermd en zijn wilde dieren uitgezet. In het uitvergroete Burgers Dierenpark lopen onder meer giraffes, herten, zwijnen, apen, buffels, jakhalzen, en een paar neushoorns en struisvogels rond. Ook zijn er oude graven van Serer-koningen en griots te vinden. Je kunt het park alleen per auto bezoeken, en de entreprijzen voor niet-Senegalezen zijn stevig. Heb je geen zin in een dure rondrit maar wil je toch wat wild zien, dan kun je het restaurant bezoeken. Het ligt naast een vijver die als drinkplaats wordt gebruikt; ook heb je kans om hier krokodillen te zien.

➤ RÉSERVE DE BANDIA, reservedebandia.com

Het strand bij het Réserve de la Somone

Aan de andere kant van de N1 wijst een bord langs de weg naar **Accrobaobab**, een avontuurlijke attractie tussen de baobabs. Om er te komen, moet je een kilometer of drie over een onverharde route; let op de kleine bordjes. Op het omheinde terrein van Accrobaobab kun je klauteren langs de stammen van baobabs, je kunt er een parcours tussen de boomtoppen afleggen met hangbruggen, een glijkabel en zelfs een kleine pirogue die aan twee kabels hangt. Er staat ook een grote trampoline waar je gebruik van kunt maken terwijl je zelf met elastieken aan twee baobabs vastzit. Voor kleine kinderen is er een eigen klim- en klauterstellage en er is een restaurant aanwezig. Voor dit alles moet wel flink in de beurs getast worden.

Wil je liever tot rust komen tussen de baobabs, dan kun je een kilometer vóór Accrobaobab terecht bij het leuke kampement Baobab Soleil, met onder meer een fijn restaurant.

Voorbij Bandia is bij Nguékokh een zijweg naar de kustplaatsen Somone en Saly Portudal. **Somone** ligt bij de monding van het gelijknamige riviertje. De monding bestaat uit een lagune met mangrovekreken erbij en is tot natuurreservaat uitgeroepen, het **Réserve de la Somone**. Tegen betaling kun je excursies maken en de flamingo's en andere vogels bekijken. Er is in Somone zelf verder een handvol aardige hotels. Aan het noordelijke einde van Somone, bij de lagune en het breedste deel van het strand, bevindt zich het grootste en duurste hotel, het steenrood gekleurde Royal Horizon Baobab. Dit fraaie logement, met luxe kamers, groot zwembad en

goed restaurant, is eigendom van een Colombiaans bedrijf. Wat Colombiaanse investeerders in Senegal te zoeken hebben, laten we hier verder maar buiten beschouwing.

Aan de zuidkant gaat Somone geruisloos over in buurdorp Ngaparou, dat eveneens verschillende aardige hotels te bieden heeft.

Saly Portudal, zo'n 75 km vanaf Dakar, behoort tot de modernste en grootste toeristenenclaves in West-Afrika. Een paar decennia geleden wees de Senegalese overheid de locatie aan als speciale investeringszone, waarna de president het toerismegebied in 1984 officieel kon openen. In de toeristenzone langs het strand (de *domaine touristique*) vind je een aantal veelsterrenhotels en nog wat andere luxe en minder luxe gelegenheden. Er zijn banken, restaurants, souvenirwinkels, een casino, een kunstnijverheidsmarktje, een golfbaan, sportcentra en meer van dit soort voorzieningen voor de strandvakantie-ganger die comfort op prijs stelt. Er worden ook allerlei vrijetijdsactiviteiten aangeboden, van vistrips op de oceaan tot crossen op een quad. Voor cultuur kun je terecht bij Musée Khelcom, een museum met Afrikaanse kunst langs de weg die vanaf de N1 naar de toeristenzone van Saly loopt.

Mbour-Palmarin

Voorbij de toeristenzone van Saly loopt de bebouwing door richting Mbour. Het eerste deel heet Niakhniakhal, en ook hier kan langs het strand overnacht worden in prettige onderkomens. De kustbebouwing hier gaat ongemerkt over in die van Mbour, waar ook weer accommodatie langs het strand te vinden is. Als extraatje kun je regelmatig tegen de avond de beste worstelaars van Mbour zien oefenen op het strand net voorbij het hotel.

In het centrum van **Mbour** (of M'Bour, 285.000 inw., ruim 80 km van Dakar), een echte Serer-stad, ruikt het meestal naar vis. In het havenkwartier wordt namelijk voortdurend vis gedroogd en gerookt, want Mbour is het regionale visserijcentrum. Vanuit de haven kunnen toeristen vistrips op de oceaan boeken, maar reken op stevige onderhandelingen over de prijs. De stad heeft verder een aantal goedkopere restaurants en bars en notoir opdringerige souvenirverkopers. Ook niet mals zijn sommige van de vissers bij de haven, waarvan sommigen de neiging hebben ruzie te zoeken als je een foto maakt waar ze toevallig op staan. Het doel van het geschreeuw is uiteraard een financiële compensatie voor dit leed. Achter de vismarkt is trouwens een overdekte open ruimte waar vissers hun onderlinge conflicten zelf kunnen afhandelen met behulp van wijze mannen. Andere vissersgemeenschappen in Senegal hebben eveneens zo'n eigen vorm van rechtspraak, die buiten de gewone rechtsorde valt.

De lange houten loopbrug die Joal scheidt van Fadiout

vervaardigd. De meeste wandtapijten gaan naar de Senegalese overheid, die ze aan buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders cadeau doet. Buckingham Palace schijnt een leuke collectie te hebben. Niet ver van de fabriek is in het fort uit 1871 een klein museum. Het heeft een bescheiden historische, etnografische en kunstcollectie.

Tivaouane

Na Thiès gaat een prima autoweg, de N2, noordwaarts richting St-Louis. Iets meer dan 20 km voorbij Thiès ligt de plaats Tivaouane, de hoofdstad voor de islamitische Tidjiane-broederschap, de broederschap die na de Mouriden de meeste aanhangers in het land heeft. Op de geboortedag van de profeet Mohammed vinden omvangrijke pelgrimsstromen hun weg naar de grote moskee. Deze moskee is in Noord-Afrikaanse c.q. Marokkaanse stijl gebouwd. De stijl is eenvoudig te herkennen aan de vierkante, met glazuurtegeltjes afgezette minaretten en de typerende rondbogen boven poorten en andere openingen.

Diourbel

Vanaf Thiès kun je ook naar het oosten. Na zo'n 75 km kom je dan bij Diourbel (of Djourbel), midden in pindaland. De stad staat dan ook bekend als de pinda hoofdstad van Senegal. Diourbel heeft als regionaal marktcentrum

St.-Louis en de befaamde Pont Faidherbe

verder een leuke markt. Goede ambachtslieden staan er garant voor souvenirs met kwaliteit. De stad is een van de heilige plaatsen van de Mouriden-broederschap, de fanatiekste, snelst groeiende, rijkste en invloedrijkste islamitische groepering in Senegal. Sjeik Amadou Bamba M'backé (1850–1927), de oprichter van de machtige broederschap, leefde er vanaf 1912 tot aan zijn dood in 1927. Tegenwoordig zijn de meeste gezichtsbepalende politici, ondernemers en artiesten als Youssou N'Dour lid van de Mouriden.

Touba

Touba, weer 50 km verder en even voorbij de stad Mbaké, is hét centrum van de Mouriden. De laatste jaren is de stad, die in handen is van de familie van Amadou Bamba, enorm uit haar voegen gebarsten. Met ruim 1 miljoen inwoners is Touba inmiddels Thiès ruim voorbij gestreefd als tweede stad van Senegal. De plaats breidt zich nog iedere dag uit, heeft een enorme markt en drijft op grote belangen in de pindahandel, een grote informele economie en religieuze giften van gelovigen. Het is van belang je als toubab ingetogen te gedragen tijdens een bezoek aan de plaats en decante kleding te dragen. Touba heeft namelijk een eigen islamitische politie. De gewone Senegalese politie en het leger hebben weinig te zeggen in Touba, dat daarmee een beetje een staat in de staat is.

Een van de grootste moskeeën van West-Afrika en de tombe van sjeik Amadou Bamba M'backé trekken ieder jaar tijdens het religieuze Grand Magal-

Vuurvink (*Lagonosticta senegala*)

grond hupt dan vliegt), kleurrijke ijsvogels, bijeneters en tal van andere gevederde vrienden springen in het oog.

Het park is officieel vanaf 1 november tot en met 30 april geopend, maar daarbuiten kom je er na een gesprekje bij de parkentree ook wel in. In het seizoen kun je het park bezoeken met een georganiseerde excursie vanuit St-Louis. Door gaans bestaat het bezoek dan uit een boottocht van twee tot drie uur, waarbij je bijvoorbeeld een deel van de enorme pelikanenpopulatie – de grootste ter wereld – te zien krijgt. Na de lunch rij je vervolgens naar een meer waar grote aantallen flamingo's te zien zijn. Reis je individueel, dan betaal je bij de parkentree

een paar euro per persoon entree plus een paar euro voor een verplichte gids, en nog een paar euro voor de auto en/of een pirogue. Je hebt dan wat meer vrijheid om naar minder bezochte locaties en observatieposten te gaan. De kans is groot dat je onderweg ook andere dieren dan vogels ziet. Zo lopen er heel wat wrattenzwijnen in het gebied rond, er zijn jakhalzen, hyena's, gazelles, civetkatten, mangoesten en apen, en er komen varanen, krokodillen, pythons en andere slangen voor.

Bij het park zijn een paar aardige overnachtingsgelegenheden te vinden als je wat langer wilt blijven.

HET VERRE NOORDEN

Na St-Louis gaat de **Senegalrivier** met een grote, flauwe boog noordoostwaarts. De N2 volgt de rivier op een paar kilometer afstand en loopt honderden kilometers tot aan Kidira, waar de route de grens met Mali over gaat. Als je deze route wil nemen, informeer dan vooraf hoe het met de veiligheid is gesteld. Sinds 2010 zijn er berichten dat strijders van de Noord-Afrikaanse tak van Al-Qaïda af en toe illegaal de grens oversteken; hun belangrijkste doelwit zouden westerlingen zijn. In Mauritanië en in landen als Mali, Algerije en Niger zijn de afgelopen jaren verschillende westerlingen ontvoerd. Als de route veilig is, dan kom je voorbij Parc National du Djoudj eerst in een vruchtbare regio. In de delta vóór grensplaats Rosso en Richard Toll is een dam gebouwd, waarmee de waterstand gereguleerd kan wor-

den. Hierdoor is langs de benedenloop van de rivier op grotere schaal rijstbouw mogelijk. Ook worden er diverse groentesoorten en suikerriet verbouwd. **Rosso** is een louche plek, met veerverbinding tussen Senegal en Mauritanië. **Richard Toll** is het centrum van Senegals suikerindustrie. Begin 19de eeuw begon de Franse botanist Jean Michel Richard hier een irrigatieproject en legde hij tuinen aan bij het landgoed van een Franse baron. Hierna groeide de plaats uit tot landbouwstad van belang, vooral nadat er suikerriet werd aangeplant. De stad heeft tegenwoordig zo'n 75.000 inwoners; de naam is afgeleid van de Franse botanist, het tweede gedeelte, 'toll', betekent 'tuin' in het Wollof. Veel bezienswaardigs is er niet, maar je kunt er overnachten en het vervallen landhuis van de Franse baron Roger staat er nog steeds.

Vanaf Richard Toll volgen vele lange, saaie kilometers naar het oosten. Zo hier en daar tref je nomadendorpjes aan van de Peul, die met hun vee rondtrekken. Na zo'n 125 km is een afslag noordwaarts naar **Podor**, het noordelijkste stadje van Senegal. Het heeft een aardige kade langs de rivier waar een rijtje koloniale pakhuizen in frisse kleuren is gerestaureerd. Je kunt er ook een kijkje nemen in het 19de-eeuwse Franse fort, maar voor de rest is Podor voornamelijk heet, stoffig en nietszeggend. Het is overigens wel de plaats waar de beroemde muzikanten Baaba Maal en Mansour Seck vandaan komen, reden waarom er in december jaarlijks een groot bluesfestival, **Blues du Fleuve**, plaatsvindt.

Na de afslag naar Podor gaat de N2 eindeloos verder, eerst oostwaarts, dan zuidoostwaarts. Zo nu en dan maken opgewaarde zandhopen uit de Sahara het rijden wat moeilijk, en een enkele keer houdt een ezel of een dromedaris de bestuurder wakker. Bij handelsplaats **Ouro Sogui**, op ruim 200 km van de afslag naar Podor, is het weer wat levendiger. Er zijn wat eenvoudige eet- en slaapgelegenheden. Een zijweg gaat naar Matam, ooit een bloeiende binnenlandse handelsplaats langs de rivier, nu een wegwijnend, afgelegen stadje. De andere kant op loopt de N3 dwars door Centraal-Senegal terug

Niet alleen de huizen in Podor zijn kleurig.